

Tyresö kommun
Stadsbyggnadsförvaltningen
Göran Bardun, Kommunekolog
08-5782 93 51, goran.bardun@tyreso.se

2019-06-04
1 (27)

Diarienummer
2015/KSM 0840

SAMRÅDSFÖRSLAG

Förslag till skötselplan för Telegrafbergets naturreservat

Bilaga 3

Skötselplan för Telegrafbergets naturreservat

Denna skötselplan har upprättats för Telegrafbergets naturreservat och ingår i beslutet för reservatet i kommunfullmäktige i Tyresö kommun. Skötselplanens mål gäller principiellt utan tidsbegränsning. En översyn av skötselplanen bör göras efter tio år för att bedöma om planens åtgärdsdel behöver revideras.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

A ALLMÄN BESKRIVNING

1. Administrativa data
2. Syftet med säkerställande och skötsel av Telegrafbergets naturreservat
3. Beskrivning av området
 - 3.1 Naturförhållanden
 - 3.2 Rörligt friluftsliv
 - 3.3 Kulturhistoria
 - 3.4 Tillgänglighet
 - 3.5 Slitage och störningskänslighet

B PLANDEL

1. Disposition och skötsel av mark och vatten
 - 1.1 Övergripande mål
 - 1.2 Generella riktlinjer och åtgärder
2. Anordningar för friluftslivet
 - 2.1 Övergripande mål
 - 2.2 Åtgärder och skötsel
3. Gränsmarkeringar och skyltning
4. Tillsyn
5. Uppföljning
6. Ekonomi
7. Referenslista, ordförklaring, artlista

KARTOR

- Karta 1. Skötselzoner
Karta 2. Anläggningar
Karta 3. Biotopkarta

TABELL

- Tabell A. Biotopområden

A. ALLMÄN BESKRIVNING

A1. Administrativa data

Namn	Telegrafbergets naturreservat
Län	Stockholm
Kommun, kommundel	Tyresö, Tyresö Brevik
Församling	Tyresö
Lägesbeskrivning	Området är beläget på Tyresö Brevikshalvöns centrala del, cirka 9 km landvägen från Tyresö centrum.
Terrängkartan	596 Dalarö, 608 Värmdö
Topografiska kartan	10I Stockholm SO
Fastighetskartan	65G6JN Tyresö-Brevik, 65G7JS Ägnö
Ekonomiska kartan	10I 3j
Centrumkoordinater	170911, 6566943 (koordinatsystem SWEREF 99 1800)
Markägare	Tyresö kommun
Fastigheter	Del av Brevik 1:1, Ällmora 1:144
Naturgeografisk region	Region 25c, Sörmlands och norra Götalands skärgårdar.
Areal (hektar)	Totalt cirka 133 varav land cirka 124
Areal efter naturtyp (hektar) Fördelning i procent av total area	Hällmarkstallskog 87,0 (65,3 %) Tallskog 9,4 (7,1 %) Blåbärsgranskog 5,9 (4,4 %) Blandskog 8,8 (6,6 %) Kärr 5,7 (4,3 %) Lövskog 1,9 (1,4 %) Ängsmark 5,6 (4,2 %) Sjö 8,9 (6,7 %)
Servitut och nyttjanderätter	
Naturvårdsförvaltare	Naturvårdsförvaltare är Tyresö kommun som har hand om förvaltning och skötseln av naturreservatet, i enlighet med 2 § i förordningen (1998:1252) om

	<p>områdesskydd enligt miljöbalken med mera. Tekniska kontoret inom kommunstyrelseförvaltningen har hand om den praktiska skötseln av naturreservatet på uppdrag av kultur- och fritidsnämnden i enlighet med skötselplanen. Naturvårdsförvaltare är tekniska kontorets naturvårdsenhet tillsammans med kommunekologen vid stadsbyggnadsförvaltningen.</p> <p>Utsedda förvaltningar inom kommunen som hanterar skötsel och förvaltning av området ska ha erforderlig kompetens i naturvårdsfrågor. Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund (SMOHF) är tillsynsmyndighet för naturreservatet.</p>
--	---

A2. Syftet med säkerställande och skötsel av Telegrafbergets naturreservat

Syftet med Telegrafbergets naturreservat ska vara att bevara och vårda ett tätortsnära naturområde av högt värde för biologisk mångfald, kulturminnen och friluftsliv med dess skogar, våtmarker, vattenmiljöer, ängs- och hagmarker samt växt- och djurliv.

Naturreservatet är till övervägande del äldre hållmarkstallskog med dess skyddsvärda arter av växter och djur. Barrskogen i sin helhet lämnas för fri utveckling mot en urskogsartad karaktär, till gagn för arter och organismgrupper som för sin existens kräver skog med lång kontinuitet i markanvändningen. Det innebär också en mångfald av arter, träd i olika successionsstadier och god förekomst av död ved.

Naturvärden vid Ällmora träsk inklusive alkärr ska bevaras samt att sjöns naturmarker inom dess tillrinningsområde ska vidmakthållas för att dess vattenkemiska och ekologiska status ska kunna upprätthållas.

Lövskogsmiljöerna i naturreservatet ska bevaras och där det är möjligt skötas utifrån naturvårdsaspekter om mångfald av arter, träd i olika successionsstadier och förekomst av död ved. Ällmoraängens marker inom naturreservatet ska vårdas och skyddas.

Vidare är syftet också att skydda naturreservatets fornminnen och kulturvärden. Syftet är även att bevara naturreservatets värden för det rörliga friluftslivet där så naturvårdens intressen inte skadas.

Syftet ska nås genom att:

- Områdets barrskogar och impedimentmark (zon A) med övervägande andel hållmarkstallskog, ska lämnas för fri utveckling mot en urskogsartad karaktär, med gott om död ved till gagn för arter och organismgrupper som hör hemma här. Röjningar av uppmärkta stigar och åtgärder i övrigt enligt skötselplan och föreskrifter kan utföras. Åtgärder för att öka andelen död ved i området kan bli aktuellt på sikt.
- Inom de lövskogsdominerade områdena med inslag av ädellövträd (zon B), utförs naturvårdsinriktad skötsel med målsättning mot en olikåldrig lövnaturskog, där det är praktiskt möjligt. Uppslag av gran ges möjlighet

att röja bort. Friställning av ekar och andra skyddsvärda träd ska eftersträvas.

Inom lövskogsdominerade partier med enbart trivallövträd – björk, asp, rönn, al etc. bör naturvårdsinriktad skötsel ske. Målsättningen här är att behålla och stärka artrikedomen och olikåldrig lövnaturskog. Uppslag av gran ska röjas bort där så är möjligt och befogat.

- En betydande andel av ängs- och hagmarken (zon C) vid Ällmoraängen ska hävdas genom årlig slåtter med upptag, alternativt genom bete med får eller nötdjur. Ett alternativ kan vara en kombination av dessa två skötselmetoder. Om slåtter eller bete inte kan anordnas får annan metod med skärande verktyg användas. Växtnäring får inte tillföras ängs- och hagmarkerna. På sikt sträva efter en större areal med högre andel av slåttergynnade växter på ängs- och hagmarken.
- Aktivitetsområde inom Ällmoraängen (zon D) ska vårdas genom slåtter, bete med får eller nötdjur eller annan metod med skärande verktyg. Området kan användas för rekreation, lek, samvaro, enklare idrottsaktiviteter och del av området som entré med rastplats för besökare av naturreservatet. Om verksamheten upphör ska marken skötas som övrig ängs- och hagmark.
- Inga åtgärder för markavvattning utförs i naturreservatet.
- Goda förutsättningar för de olika livsmiljöerna i reservatet och för dess växt- och djursamhällen som är knutna till natur- och gammelskog samt kulturmarker ska kunna finnas kvar och utvecklas.
- Ällmora träsk inklusive dess tillrinningsområde ska vidmakthållas och skyddas från ökad tillförsel av näringsämnen och miljöskadliga ämnen.
- En mindre damm får etableras på Ällmoraängen för att ge bland annat groddjur, fladdermöss och insekter en viktig livsmiljö.
- Reservatsområdet är tillgängligt för besökare.
- Slitage ska hållas ned i områdets känsligare delar, främst i hållmarks- respektive i granskog samt i kärrområden. Aktiviteter och verksamheter inom naturreservatet får inte motverka dess syften.
- Information över områdets natur- respektive kulturvärden finns tillgängligt.

- Tävlingar och andra organiserade aktiviteter prövas av naturvårdsförvaltaren för upp till maximalt 300 deltagare. Tävlingsverksamheter och liknande aktiviteter över 300 personer är förbjudet. Det begränsande antalet deltagare är med tanke främst på de mer slitagekänsliga hållmarkerna och området storlek.
- Tillstånd för lägerverksamhet prövas av naturvårdsförvaltaren för upp till maximalt 40 deltagare. Lägerverksamhet för fler deltagare än 40 personer är förbjudet. Det begränsande antalet deltagare är med tanke främst på de mer slitagekänsliga markerna och området storlek.
- Kulturmiljöer och fornlämningar bevaras och tydliggörs i landskapet.

A3. Beskrivning av området

A3.1 Naturförhållanden

Geologi

Telegrafbergsområdets berggrund består till stor del av rödgrå-grå intermediära och basiska gnejsgraniter. I ett stråk från västra delen av Telegrafberget ned till sydväst om Ällmora träsk består berggrunden av gnejser. I dalgångarna finns sedimentära avlagringar som sandig-moig morän som är ytligt svallade. Längre ned i dalstråken överlagras postglaciala leror, ställvis finns kärrmarker och vid sjöns norra ände finns ett område med svallgrus.

Naturmiljöer

Telegrafbergets naturreservat består till största delen av skogsmark. Arealen fördelad på hållmarkstallskog, blåbärsgranskog, tallskog och mindre andel blandskog, lövskog samt kärrmarker som är skogbevuxna. Resten av reservatets areal utgörs av sjön Ällmora träsk samt ängs- och hagmark.

Växter, svampar och djur

Signalarter och rödlistade arter anges efter referenslistan i detta dokument. S = signalart. NT, VU, EN, CR = rödlistad art. Exempel på arter som har hittats i området: spillkråka (NT), gröngöling (NT), mindre hackspett (NT), kungsfågel (VU), reliktböck (NT, S), ryl (EN, S), oxtungssvamp (NT, S), talticka (NT, S) och blåmossa (S). Dessa exempel är alla arter som för att gynnas kräver äldre skogsmark med lång kontinuitet i markanvändningen.

De nedan åldersbestämda tallar som omnämns har även inventerats med avseende på insekter, fram för allt trädlevande skalbaggar detta med hjälp av

fångstfällor. Flertalet av dessa är indikatorarter, det vill säga de indikerar en speciell typ av naturmiljö, här naturskog med lång kontinuitet. De flesta är knutna till död ved antingen direkt eller indirekt genom att vara beroende av sådana arter. Lågor, stubbar och torrakor är några av de viktigaste inslagen i en skog med höga naturvärden, dessa miljöer är viktiga för många arter som barnkammare, mat och skydd.

Åldersbestämning av hållmarkstallar

Provbörningar utfördes 2015 på ett drygt dussintal tallstammar av varierande ålder i hållmarkstallskogen på Telegrafberget (Edwards 2015). De åldersbestämda tallarna hade en medelålder om drygt 160 år. En del av de uppmätta träden var upp mot 250 år gamla, de två äldsta träden var 268 år respektive 290 år gamla. Definitionen för gammelskog i södra Sverige är skog vars medelålder är äldre än 130 år.

I områdets hållmarksskogar finns en del intressanta lavar, svampar och tickor på äldre tallar, några av dem rödlistade: motaggsvamp (NT), vintertagging (NT), dvärgbägarlav (NT), vedtrappmossa (NT), talticka (NT). Här finns också signalarten grovticka som indikerar tallskog med lång kontinuitet liksom vedticka och spår av skalbaggen granbarkgnagaren.

Marksiktet består ofta av en mångfald av lavar som kaklav, tuschlav, navel-lavar, fönsterlav, islandslav och grå respektive gulvit renlav. På bergssidan norr om sjöns sydöstra ände finns ställvis blåmossa (S) med flera arter som indikerar lång kontinuitet. Det finns i denna del av naturreservatet och strax sydost där om ett antal mer ovanliga mossarter. Vid bergsslutningar finns äldre tall och ställvis ek och i marksiktet hittas lingon, stensöta och getrams. Ställvis mindre områden med blandskog.

Lövskog

I Telegrafbergsområdet finns tre lövskogsområden med inslag av ek och hassel. I övrigt består mest lövträden här av trivialarter som björk, asp, al och rönn.

Ällmoraängen

Vidare finns Ällmoraängen, en kulturpräglad mark som finns utritad på kartor från 1700-talet och framåt. Marken är gammal kärrmark inom Svartbäckens avrinningsområde, vid omdaning till kulturmarker dikades området ut och kärrmarkerna avvattades. Svartbäcken avvattnar Ällmora träsk och vars vatten rinner ut i Ällmorafjärden.

Ällmora träsk

En värdefull del i naturreservatet är Ällmora träsk, en skogssjö som har en god vattenkvalitet och som kalkades under 1980- och 1990-talen. Kalkningen utfördes för att neutralisera den försurade nederbörd som drabbade svagt buffrade skogssjöar i ökande grad främst under åren mellan 1945 till mitten av

1980-talet och i mindre omfattning därefter. Nedfallet av svavel och kväve via nederbörden ger försurnings- respektive övergödningseffekter i mark- och vattenmiljöer. Dessa ämnen fördes med nederbörden och gav upphov till att svagt buffrade vattenmiljöer försurades och bidrog även till att naturmarker med låg buffrande förmåga påverkades och bidrog till uppkomst av skogsdöd i delar av Europa. I dag är Ällmora träskvatten balanserat kring pH 7. Vid provfiske har abborre, gers, gädda, mört och sutare hittats i sjön (Åhlander 2000).

A3.2 Rörligt friluftsliv

Området erbjuder för friluftslivet fina utsiktsplatser över skärgården och in mot Stockholm. Redan på 1930-talet vandrade jägmästaren från Stockholm, Folke Thörn, ute på Brevikshalvön och besökte då Telegrafberget. Utflykten skildras i Thörns utgivna samlade vandringar (Thörn 1941) som först publicerades i Stockholmstidningen under 1930- och 1940-talen. Thörn beskriver Telegrafberget:

”...skärgårdens högsta topp, gemenligen kallad Trinntorpsberget eller Telegrafberget. Stigen blir otydlig här uppe på de gråa berghällarna, men vi se genast triangelpunkten, en liten plattform med en tunn överst....Se bara hela denna ståtliga åsrygg, som lik en raggig grå fjäll böjer sig mellan Kalv- och Erstavikarna.”

Det finns markerade stigar som leder upp på berget från dels Breviksvägen i höjd med östra parkeringen vid Trinntorp, dels via Tegelbruksvägen-Mokärsvägen-Riddarstigen samt via stigar från Sjöbergavägen respektive Ällmoravägen. Uppe på Telegrafberget finns ett välbesökt utsiktstorn och en markerad stig söderut över hällmarkerna ned mot Ällmora träsk och Ällmoraängen. Vid ängen finns möjlighet att anlägga en rastplats. Stigen går vidare förbi sjön söderut, passerar reservatsgränsen och fortsätter ned över Dyviks gårds marker till tre andra naturreservat: Dyvik, Dyviks lövängar och Sandholmarna.

I området förekommer träningsverksamhet för orientering, reservatets arealmässiga begränsning och speciellt hällmarksskogens större känslighet för slitage och skador på främst marklevande växter som lavar, mossor och ris ger skäl för att begränsa områdets användning för större friluftsevenemang (>300 personer). Vid Ällmora träsk bedriver Tyresö fiskevårdsförening verksamhet och arrenderar fiskerätten, det krävs fiskekort för att få fiska i sjön. I området sker viss klättringsverksamhet vid bergbranter i området.

A3.3 Kulturhistoria

Arkeologiska fynd.

Inom de högre belägna partierna av Telegrafberget har vid arkeologiska

efterforskningar hittats fynd från stenåldern. Det gäller främst fynd i form av kvartsavslag som uppkommit vid tillverkning av olika verktyg. De människor som vistats här under äldre tider i jägarsamhällen har levt och jagat i en dåtida ytterskärgård, där endast de högsta bergshöjderna stack upp ovan havsytan och där Telegrafberget var sista utposten före öppet hav. Fastlandet var då beläget i dagens Närke. Dessa människor levde främst på fiske, säl- och fågeljakt.

Den optiska telegrafan

Namnet Telegrafberget antyder att det har funnits en äldre telegrafanläggning i området. Under perioderna 1808-1809 respektive 1836 till och med 1869 fanns en optisk telegrafstation här, benämnd Trinntorpsstationen. Stationen stod på bergets högsta punkt, 85 meter över havet, där i dag ett utsiktstorn står.

Bilden till höger visar ett exempel på hur en optisk telegrafstation kunde se ut.

Telegrafstationen Trinntorp på Telegrafberget ingick i ett nät av stationer i skärgården från Gävle i norr till Landsort i söder med någon mils avstånd mellan stationerna. Från 1837 kunde systemet även användas för civila meddelanden. Personalen som bemannade Trinntorps telegrafstation tog emot och sände optiskt detekterade signaler, dels i en linje in mot Södermalm via Älta och dels i två linjer ut mot skärgården, en linje mot Dalarö och en linje mot Sandhamn. Personalen var under stationeringsperioden boende i stugor vid Björndalen nedanför bergets östra sida.

Tjänstgöringsperioden var vanligen mellan tidig vår till sen höst, då sikten försämrades på grund av sämre dagsljusförhållanden och högre luftfuktighet, det senare gav imbildning på kikartubernas linser. Personalen ingick tidigt i krigsmaktens topografiska kår som i övrigt sysslade med att upprätta fältkartor. Från 1856 överfördes telegrafiverksamheten till det nybildade Statens telegrafverk som sysslade med den nya innovationen för överföring av information med hjälp av den elektriska telegrafan. Under 1900-talets senare del döptes Telegrafverket om till Televerket vars arvtagare senare blev 2000-talets Telia.

I dag finns inga spår kvar av Trinntorpsstationen förutom möjligen några av de äldre järndubbar som är inslagna i berget på platsen för telegrafan. På platsen där den optiska telegrafstationen var placerad står i dag ett utsiktstorn. Tornet färdigställdes 1987 på kommunens tekniska förråd, flögs upp med helikopter och sattes på plats på bergets hjässa.

August Strindberg i Tyresö

Författaren och dramatikern August Strindberg omnämner utsikten från Telegrafberget i romanen Tjänstekvinnans son. Strindberg var i ungdomsåren med i skarpskytterörelsen, försvarsorganisation under mitten av 1800-talet och låg förlagd ute i Tyresöskärgården och hade övningar. I denna roman beskriver Strindberg sitt alter ego Johans upplevelser av utsikten vid berget. Citat ur August Strindbergs Tjänstekvinnans son del 1, 1886:

”Skärgårdslandskapet hade för honom större behag än Mälarens stränder, och de trolska minnena av Drottningholm och Viibyholm bleknade. Året förut hade han på en tiraljering med skarpskyttarne vid Tyresö kommit upp på en höjd. Där var djup granskog. De kröpo mellan blåbärsris och enbuskar, tills de kommo ut på en brant klippbäll. Där öppnade sig plötsligt en tavla, som kom honom att frysa av förtjusning. Fjärdar och holmar, fjärdar och holmar långt, långt ut i det oändliga. Han bade, fastän stockholmare, aldrig sett skärgården förr och visste inte ej var han var. Den tavlan gjorde ett sådant intryck som om han återfunnit ett land, han sett i vackra drömmar, eller i en föregående existens, som han trodde på, men ej visste något om... Detta var hans landskap, hans naturs sanna miljö, idyller, fattiga, kenaggliga gråstensholmar med granskog, med det oändliga havet som bakgrund.”

Från Tyresögodset till Tyresö kommun

Telegrafbergsområdet ingick i Tyresögodsets ägor sedan medeltid fram till början av 1930-talet, då det mesta av godsets marker kom att förvaltas av dödsboet efter den siste godsherren, markis Claes Lagergren. Telegrafberget köptes av ett fastighetsbolag 1967 och såldes vidare till kommunen 1996.

A3.4 Tillgänglighet

Delar av området kan nås relativt lätt, en del partier är mer svårtillgängliga till mycket svårtillgängliga. Cykelväg finns fram till söder om Breviks skola, sedan får besökaren färdas längs bilvägar fram till någon av reservatets entréer. Buss går från Tyresö centrum fram till Trinntorp respektive Ällmora (sommartid). Bilparkering finns vid Trinntorp respektive några platser vid Ällmoraången.

A3.5 Slitage- och störningskänslighet

Framst är det de högre belägna delarna av området, hållmarkstallskogen som är känsliga marker för slitage och störningar. Här är det tunna växttäcket med lav- och mossarter som lätt tar skada vid återkommande slitage. Skogsmarken är generellt känslig för skogliga ingrepp och här finns mer ovanliga och även rödlistade arter som kräver skog med lång kontinuitet, hög variation samt låg grad av störningar. Det rör sig bland annat om arter av lavar, mossor, svampar, insekter och fåglar.

Kärr och fuktiga skogsmarker samt örtrika skogsområden av både barr- och lövskogskaraktär är känsliga för frekvent slitage. I sydöstra delen av området, strax norr och nordost om Ällmora träsk ligger det så kallade Träskberget, en gammal känd lokal för mer krävande mossarter. Delar av mosslokalen ligger inom naturreservatet och bör undanhållas från slitage på bergväggar etc. Större delen av naturreservatet och speciellt Ällmora träsk är känsligt för förändringar av avrinningsförhållanden och tillskott av näringsämnen.

B. PLANDEL

B1. Disposition och skötsel av mark och vatten

B1.1. Övergripande mål

Syftet med Telegrafbergets naturreservat skall vara att bevara ett äldre naturskogsområde med övervägande äldre hållmarkstallskog med dess skyddsvärda arter av växter och djur. Barrskogen i sin helhet lämnas för fri utveckling mot en urskogsartad karaktär, med gott om död ved till gagn för arter och organismgrupper som hör hemma här. Åtgärder för att öka andelen död ved i området kan bli aktuellt på sikt.

De lövskogsdominerade miljöerna ska bevaras och där praktiskt är möjligt skötas utifrån naturvårdsaspekter om mångfald av arter, träd i olika successionsstadier och förekomst av död ved. Ällmora träsk och intilliggande alkärr ska med sina naturvärden bevaras. Sjöns tillrinningsområde inom naturreservatet ska vidmakthållas i naturligt skick för att god status ska kunna upprätthållas för sjöns vatten. Ällmoraängens marker ska vårdas och skyddas.

Områdets kulturvärden i form av fynd från forna jägarkulturer ska bevaras likaså platsen där den optiska telegrafstationen var uppförd. Syftet är också att bevara områdets värden för det rörliga friluftslivet där så naturvårdens intressen inte skadas.

B1.2. Generella riktlinjer och åtgärder

Här nedan redogörs för de generella riktlinjer som ska gälla för skötseln.

- Zon A. Skogsmark som av naturvårdsskäl ska undantas från skogsbruk och lämnas för fri utveckling med slutmålet att skogsmarken ska bli urskog. Det är områden med hållmarkstallskog, tallskog, blåbärsgranskog och blandskogsområden. I dessa områden får åtgärder utföras som höjer naturvärden och är kopplade till naturskog och urskog. Exempel på sådana åtgärder är:
 - ringbarka enstaka träd för att skapa mer död ved.
 - friställa extra värdefulla träd eller grupper av träd genom ringbarkning eller genom trädfällning där de fällda träden lämnas kvar som död ved.
- Zon B. Lövskogsdominerade, mindre områden. Här ska naturvårdande skötsel ske med inriktning för olikåldrig lövnaturskog. Naturvårdens intresset ska prioriteras. Insatser ska främst vara inriktade på åtgärder för att gallra bort barrträd som kväver värdefulla lövträd, dock ska inslag av barrträd få kvarstå. Prioriteras ska också åtgärder för att få lövträd i olikåldriga bestånd. De ska finnas grova, åldrande träd såväl

som föryngringsträd. Viktigt med en tillgång till död ved från lövträd. Naturvårdsåtgärder kan utföras där så är praktiskt möjligt.

- Zon C. Äldre ängs- och hagmarker vid Ällmoraängen. Området är del av den spridningskorridor som finns mellan Telegrafbergsområdet och Klövbergets naturreservat. En del av området är i dag bevuxet med framför allt björk. Målet är att gallra ur träd för att få in mer ljus och på sikt återställa delar av den igenvuxna ängen. Ängs- och hagmarkerna sköts i första hand genom att årlig slåtter med upptag utförs med skärande verktyg, alternativt att området betas med nötboskap eller får eller en kombination av metoderna. Framför allt slåtter, men även bete gynnar den mer krävande ängsfloran. Kvarvarande hö bortförs från ängs- och hagmarkerna för att på sikt ge magrare växtförhållanden efter långvarigt uppehåll i hävden.

Det lilla trädbevuxna berget nära Ällmoravägen hålls efter försiktigt, så dess karaktär av trädbevuxen holme med inslag av äldre tallar och äldre lövträd behålls. Arbete med trädgård i ängs- och hagmarken ska ske under en längre tidsrymd, för att minska uppslag av många nya ungträd och i takt med att skötseln i området kan bedrivas årligen återkommande. Det är värdefullt om delar av marken kan betas av nötdjur och/eller får under någon del av för- eller sensommaren. Växtlighet av al längs med bäckfåran som rinner genom ängsområdet ska gynnas. I området bör utredas förutsättningarna för en mindre damm i anslutning till Svartbäcken likaså om vattendraget kan ges en strömfåra med ett meandrande lopp för att öka förutsättningarna för ett rikare växt- och djurliv i området. Nödvändiga tillstånd ska inhämtas för åtgärder.

- Öppen ängsmark, del av Ällmoraängen (zon D). Område med målsättning att vara en entré för naturreservatet och del av spridningskorridoren mellan Telegrafberget och Klövbergets naturreservat men också ge fortsatt möjlighet att vara ett område för fritidsaktiviteter för närboende. Del av Ällmoraängen söder om skogsholmen som sedan lång tid tillbaka används för verksamheter som firande av valborgsmässoafton och midsommar. Området används även för friluftsspel, spel och träning.

I området kan etableras en rastplats inklusive eldstad med ett vindskydd och skylthållare för information om naturreservatet respektive aktivitetsområdet. Det finns en mindre lekplats som är föreningsdriven. Befintlig mindre parkeringsyta bredvid infarten vid stora eken vid Ällmoravägen behöver rustas upp och avgränsas. Parkeringen behöver kompletteras med plats för cyklar. I detta område kan även tillkomma någon form av mindre anläggning för fysisk träning.

Områdets ängsmark bör helst skötas genom slåtter med upptag. Höet bortförs från själva ängsområdet. Bete med får eller nötdjur kan vara ett komplement vår och/eller höst. Plats för tillfällig kompostering av hörester kan utses i Ällmoraängsområdet.

Materialvalet i områdets installationer ska vara miljömässigt godkända, säkra och anpassade till naturmiljön, vad gäller material, färg, form och funktion. Spridning av närings- eller miljöskadliga ämnen ska inte ske i naturreservatet. Om anläggningar för lek och träning fortsatt ska drivas i föreningsregi behöver ett avtal upprättas mellan förening och Tyresö kommun. Naturreservatet ger fortsatt möjlighet för ovan angivna aktiviteter i området. Om verksamheten för lek och träning inte kan drivas i föreningsregi alternativt av kommunen ska anläggningar tas bort och marken återställas och skötas som övrig öppen mark vid Ällmoraängen.

B2. Anordningar för friluftslivet

B2.1. Övergripande mål

Informationen om området ska göra området mer tillgängligt. Naturreservatets naturliga förutsättningar och skyddsbehov ska styra friluftslivets användning av naturreservatet. Komplettering av områdets stigar får ske men mycket restriktivt. Naturreservatet ska ge förskolor, skolor och liknande institutioner tillgång till området i undervisningen om naturen och friluftsliv.

B2.2. Åtgärder och skötsel

- Naturvårdsförvaltaren ansvarar för renhållning i reservatet.
- Informationstavlor ska iordningställas och sättas upp av naturvårdsförvaltaren. Nya platser för information om reservatet kan tillkomma vid behov. Skyltinformationen uppdateras vid behov. Information om området och vilka bestämmelser (föreskrifter) som gäller i området ska finnas på skyltarna.
- Området ska vara tillgängligt för besökare.
- Parkeringsplatsen som finns på Ällmoraängen med infart från Ällmoravägen bör rustas upp och underhållas med skylt, grus och avgränsas med parkeringsräcken eller natursten. Cirka 10 parkeringsplatser för personbilar.
- Rastplats med eldstad och mindre vindskydd får sättas upp vid Ällmoraängen. Placeringen av skyltställ, vindskydd och rastplats ska ske så landskapsbild och siktlinjer bevaras så mycket som möjligt.

- Befintliga, uppmärkta stigar och leder ska vidmakthållas och ses över vad gäller skyltningen och stigens framkomlighet. Vindfällan som faller över väg, stig eller vandringsled får sågas av och flyttas. Återhållsamhet för etablering av nya stigar.
- Utsiktstornet på berget ska underhållas och vid behov ersättas.
- Naturvårdsförvaltaren ska delges resultat från årlig vattenprovtagning i Ällmora träsk (augusti).
- En informationsfolder om reservatet ska tas fram och finnas tillgänglig på kommunen, vid reservatets entréer samt digitalt på kommunens hemsida. För framtagande och utformning ansvarar naturvårdsförvaltaren. Informationsmaterial uppdateras vid behov.
- Servicefunktioner för friluftslivet. Vid parkeringen på Ällmoraängen ges möjlighet att anordna toalett (toalett med multrum alternativt slamsugningstolett).
- Inom aktivitetsområdet (zon D), ges utrymme för mindre lekplats i anslutning till rastplats. Miljövänliga material eftersträvas. Vid parkeringen kan en mindre anläggning för uteträning (utegym) anordnas i miljövänligt material.
- Öppna, mer välansade gräsytor för lek och högtider får vidmakthållas inom aktivitetsområdet (zon D).
- Det ges möjlighet att lägga delar av vandringsstigar på spänger alternativt dra om stig vid fuktiga partier etc för att undvika markskador i slitagekänsliga delar.
- Installationer och bryggliknande konstruktioner vid sjöns stränder tas bort.
- Stängsel för bete av ängs- och hagmarkerna kan uppföras i miljögodkända material. Om behov av säkerhetsstängsel vid höga stup uppkommer kan naturvårdsförvaltaren besluta om detta.
- Kontrollera om ny anläggning eller åtgärd kräver tillstånd från strandskyddsbestämmelserna respektive bygglov. I delar av naturreservatet gäller strandskyddsbestämmelser. Delar av området ingår i olika detaljplaner.
- Bergbranter med befintliga klättringsleder får fortsatt användas av bergsportrörelsen så länge ingen betydande åverkan på naturmiljön uppkommer. Tillstånd för byte av befintliga klätterbultar prövas av naturvårdsförvaltaren. Det är förbjudet att borra in nya klätterbultar i berg. Det är fortsatt tillåtet för klätterrörelsen att använda dokumenterade leder samt underhålla dem, inklusive att ersätta bristfälliga bultar det vill säga att efter tillstånd borra ut befintliga bultar och byta ut dessa. Kommunen ansvarar inte för klätterlederna som finns inom naturreservatet.

B3. Gränsmarkeringar och skyltning

Reservatsgränserna ska markeras ut av naturvårdsförvaltaren enligt Naturvårdsverkets riktlinjer och svensk standard, SIS 03 15 22. All övrig skyltning ansvarar naturvårdsförvaltaren för, enligt svensk standard SIS 03 15 22 och SIS 03 12 11.

B4. Tillsyn

Naturvårdsförvaltaren som har ansvar för den praktiska naturvården i kommunen, har hand om bevakningen av naturreservatet. I arbetsuppgifterna ingår att medverka till att reservatsbestämmelser följs samt att kontrollera och åtgärda brister med skyltning, leder, eldplats, utsiktstorn, parkering och övriga anläggningar samt städning och renhållning. Under sommarperioden behövs återkommande tillsyn av leder, informationstavlor och rastplats med mera.

Tillsyn över kommunens förvaltning av reservatet utförs av Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund. I denna uppgift ingår att ha återkommande tillsynsbesök i reservatet med naturvårdsförvaltaren. Förvaltaren ska fortlöpande samråda med tillsynsmyndigheten, särskilt i uppkomna frågor där inte skötselplanen eller föreskrifterna klart reglerar frågan.

B5. Uppföljning

Under verksamhetsår ska reservatsförvaltaren dokumentera utförda åtgärder och annat som är av intresse för förvaltningen av området. Årligen sammanställs iakttagelser och åtgärder i naturreservatet. Vid dokumentering av åtgärd eller iakttagelse ska anges: plats, typ av åtgärd eller händelse, tidpunkt för åtgärd, eventuell effekt av åtgärd, kostnader för kommunen och eventuella intäkter för åtgärd samt övriga intressanta iakttagelser. Fotografisk dokumentering är också värdefull. Uppföljningsmaterial bör förvaras dels digitalt på kommunens servrar samt utskrivet för arkivering i centralarkiv.

Inventeringar av områdets naturvärden är önskvärt att det görs regelbundet som underlag för att se hur föreskrifter och skötsel av området ger önskat resultat. Inventeringar stäms av fortlöpande med naturvårdsförvaltaren och tillsynsmyndigheten för reservatet. Inventeringsresultat läggs in i Artportalen.se.

B6. Ekonomi

Inrättandet av naturreservatet beräknas innebära en årlig driftsökning för den praktiska delen av naturvårdsförvaltningen (lönedel motsvarande en halvtidstjänst samt maskin- och materialkostnader) om 450 000 kr. I driften av reservatet ingår i huvudsak: tillsyn, skötsel av skyltade stigar, besöksentréer och renhållning, naturvårdande åtgärder i skog, slätter vid Ällmoraängen, förnyad information, tryck av besöksfoldrar och informationstavlor, inventeringar av naturvärden, vattenprovtagning i Ällmora träsk.

På kort sikt behövs 1,5 miljoner kronor i investeringsmedel för:
Iordningställande av parkering för cyklar och bilar (cirka 10 p-platser).
Utformning av information och skyltar på plats.
Utsättning och skyltning av reservatets gränser (cirka 1 mil gräns).

På några års sikt behövs 3 miljoner kronor i investeringsmedel för att ersätta befintligt utsiktstorn inklusive transporter. Angivna belopp i 2019 års penningvärde.

B7. Referenslista

Berg, Harald med flera (2013): Brevikshalvön – i skuggan av en markis. ISBN 978-91-637-2931-7. Tyresö kommun och författarna.

Tyresö kommun (1998): Naturinventering. Miljö- och hälsoskyddskontoret.

Tyresö kommun (2014): Kunskapsunderlag för grönstruktur. Underlagsrapport till översiktsplanen (2017).

Tyresö kommun (2014): Kunskapsunderlag för blåstruktur. Underlagsrapport till översiktsplan 2035 (2017).

Tyresö kommun (2017): Översiktsplan 2035.

Bardun, Göran och Ljungberg, Bo (1998-1999): Inventering av vattenväxter i Södertörns sjöar. Södertörnsekologerna, kommunal naturvårdssamverkan.

Ecocom AB (2019): Fladdermusinventering på Södertörn 2018-2019. Kommunala naturvårdsnätverket Södertörnsekologerna.

Edwards, Nathalie (2015): Telegrafberget och Ällmora träsk – ett potentiellt naturreservat på Brevikshalvön, Tyresö kommun. Examensarbete vid biologisk-geovetenskaplig linje, Stockholms universitet.

Edwards, Nathalie (2016): Inventering av mossor vid Träskberget på Brevikshalvön, Tyresö kommun i sydöstra Stockholms län. Projektarbete inom kursen Kryptogamer och naturvård 15 hp, Sveriges lantbruksuniversitet 2015-2016.

Ekestubbe, Katarina m fl (2003): Inventering av trollsländor i Stockholms län 2000-2001. Södertörnsekologerna, Naturhistoriska riksmuseet och Regionplanekontoret och Kungliga tekniska högskolan. ISSN 1651-856X.

Gårdenfors red. (2015) Röddlistade arter i Sverige, Artdatabanken, Sveriges lantbruksuniversitet i samarbete med Naturvårdsverket.

Larsdotter, Karin och Eriksson, Göran (1998): Naturvårdsanpassad skötselplan för kommunägd mark. Tyresö kommun.

Länsstyrelsen i Stockholms län (2018): Förslag till grön infrastruktur – Regional handlingsplan för Stockholms län. Remissutgåva. Avdelningen för miljö. Rapport 2018:1.

Möller, Hans och Stålhös, Göran (1969): Beskrivning till geologiska kartbladet Stockholm SO, skala 1:50 000, Sveriges geologiska undersökning. Norstedts, Stockholm.

VIK (1989): Flödesinventering i Svartbäcken, utloppsäck till Ällmora träsk.

Pettersson, Mattias och Wikell, Roger (2013): Tidigmesolitiska säljagare i Tyresta för 10 000 år sedan. Späckbetong, gråsäl och tomtning på en kobbe i Ancylussjön 120 km från fastlandet. Fornvännen 108, s. 73-92.

Pettersson, Mattias och Wikell, Roger (2018a): Stenålder på Telegrafberget i Tyresö. Arkeologisk fältinventering och anmälan av fyndplatser från stenåldern. Skärgård 10 000 år. Rapport 2018:2.

Pettersson, Mattias och Wikell, Roger (2018b): Den yttersta stranden. Tidig stenålder på Telegrafberget i Tyresö. Arkeologisk forskningsgrävning på stenåldersboplatsen RAÄ-nr Tyresö 135. Skärgård 10 000 år. Rapport 2018:1.

Strindberg, August (1886): Tjänstekvinnans son del 1. Roman.

Tekniska museet, material om optiska telegrafsystemen i Sverige.

Thörn, Folke (1941): I skog och mark. 50 vandringar i Stockholms omgivning. Fjärde upplagan, Generalstabens litografiska anstalt, Stockholm. Vandring nr 35: Till Kalvnäset och skärgårdens högsta punkt. (22 augusti 1931).

Vicente, Raul (2017): Uppgifter över artförekomster vid Telegrafberget, e-post.

Åhlander, Ola (2000): Tyresös sötvattensfiskar. Strandnära inventering. Bollmora akvarieklubb.

Kartor

Äldre kartor

Boding, Gabriel (1752): Karta över Tyresögodset.

Lantmäteriet (1877): Generalstabskartan. Vaxholm J243-76-1.

Lantmäteriet (1906): Häradsekonomska kartan. Tyresö J112-76-12

Lantmäteriet (1951): Ekonomiska kartan Tyresö Brevik J133-10I3j53

Lantmäteriet (1952): Ekonomiska kartan Ägnö J133-10I4j54

Lantmäteriet (1981): Ekonomiska kartan Tyresö Brevik J133-10I3j82

SGU (1969): Geologiska kartbladet Stockholm SO

Yngre kartor

Fastighetskartan 65G 6jN

Terrängkartan 656_69_10

Tyresö kommun (-2019): Kartdatabas för kommunen.

Internet

Lantmäteriet, kartmaterial. <http://www.lantmateriet.se>

Riksantikvarieämbetet (2018): Fornsök. Information om fornlämningar på land och i vatten. <http://www.Källmaterial från Internet.raa.se>

Skogsstyrelsen (2018): Skogens pärlor, Värdefulla miljöer i Sveriges skogar. <http://www.skogsstyrelsen.se/skogensparlor/>

Sveriges lantbruksuniversitet (2018): Artdatabanken, utdrag. <http://artfakta.artdatabanken.se>

Sveriges lantbruksuniversitet (2018): Artportalen, Artdatabanken. Artfakta, naturtyper med mera.

Svenska Wikipedia, <https://sv.wikipedia.org/wiki/Sverige>

Naturvårdsverkets hemsida, <https://www.naturvardsverket.se/>

Länsstyrelsernas kartverktyg, Länskarta Stockholms län. <https://ext-geoportal.lansstyrelsen.se/standard/?appid=7b933d2ea9084c4dab4bfe38dd87f7ec>.

Ordförklaringar

Fridlysta arter - arter som finns förtecknade i artskyddsförordningen (2007:845) är fridlysta.

Naturvårdsarter - arter som är extra skyddsvärda till exempel rödlistade arter, fridlysta arter och listade arter i Europeiska unionens art- och habitatdirektiv.

Rödlistade arter, rödlista - klassificering av arter efter bedömning av deras utdöenderisk. Listan över Sveriges rödlistade arter sammanställs av Artdatabanken i Uppsala vart femte år.

Natura 2000, ett nätverk med skyddade områden inom Europeiska unionen som verkar för att skydda och bevara den biologiska mångfalden inom unionen. Natura 2000-områden har en långsiktig bevarandeplan.

Nyckelbiotoper, nyckelarter - En nyckelbiotop är ett område i skogen som i och med sina höga naturvärden har en mycket stor betydelse för skogens växter och djur. I en nyckelbiotop kan det finnas hotade eller sällsynta arter som behöver området för sin överlevnad. En nyckelart är en art som har stor betydelse för andra arters överlevnad i ett ekosystem.

Signalarter (S)- naturvärdesindikatorer, arter som genom sin närvaro kan indikera att ett naturområde har höga naturvärden. Framtaget indikatorsystem av Skogsstyrelsen.

pH - mått på surhet hos vatten, mängden fria vätejoner i vattnet, log. skala.

Rödlistning av arter

RE – regionally extinct, nationellt utdöd

CR – critically endangered, akut hotad

EN – endangered, starkt hotad

VU – vulnerable, sårbar

NT – near threatened, nära hotad

Hotade arter utgörs av rödlistningsklasserna VU, EN och CR.

**Rapporterade rödlistade arter respektive signalarter vid
Telegrafbergssområdet, Artportalen 2000-2019**

Rödlistade arter i enlighet med 2015 års svenska rödlista från Artdatabanken.

Blåmossa (S)

Blåsippa (S)

Buskskvätta (NT)

Fjädermossa (S)

Grovticka (S)

Gråtrut (VU)

Gröngöling (NT)

Guldlockmossa (S)

Havsörn (NT)

Mindre hackspett (NT)

Kruskalkmossa (S)

Kungsfågel (VU)

Spillkråka (NT, S)

Reliktbock (NT, S)

Ryl (EN, S)

Motaggsvamp (NT)

Oxtungsvamp (NT, S)

Tallticka (NT, S)

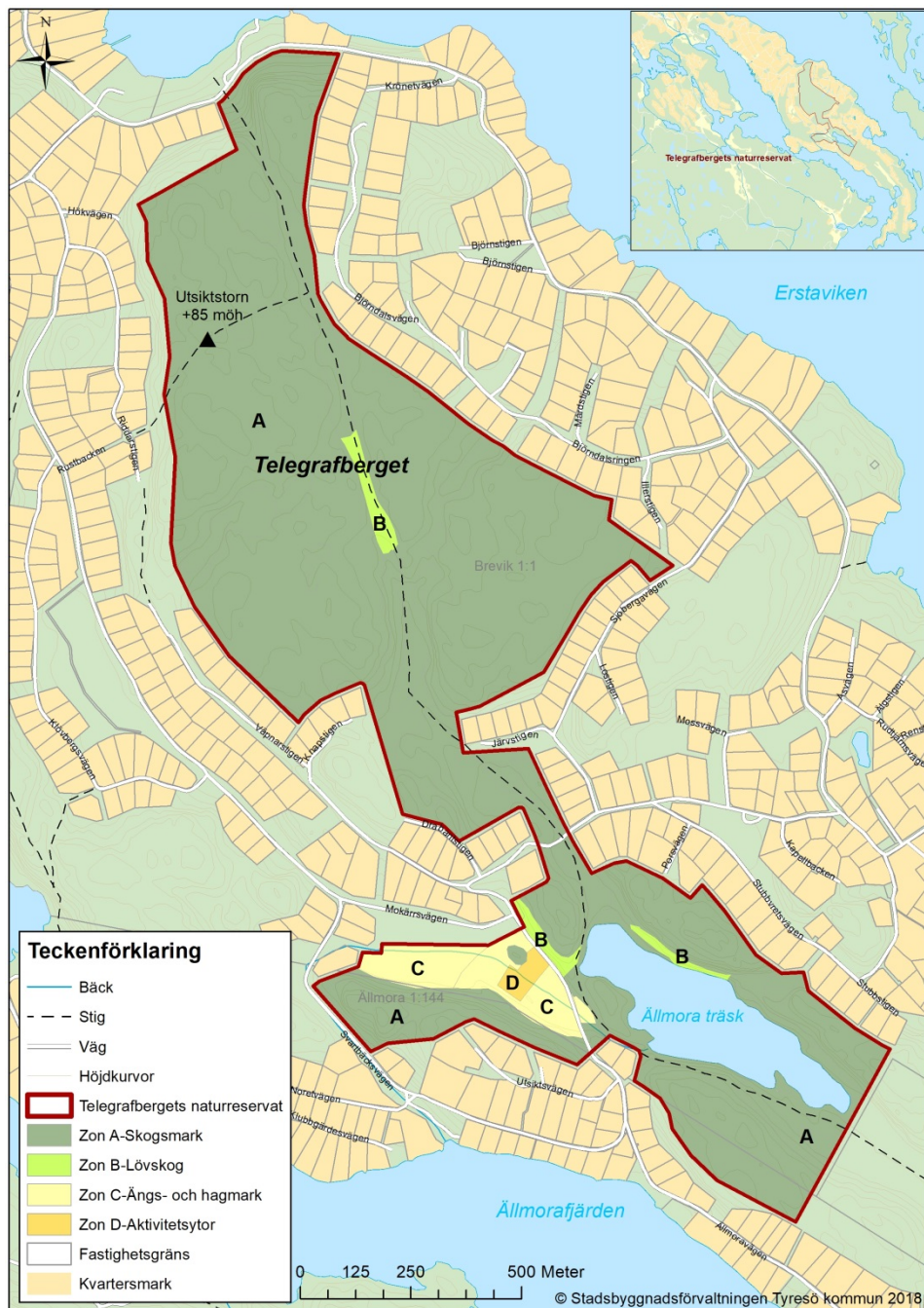
Vintertagging (NT)

Vedtrappmossa (NT)

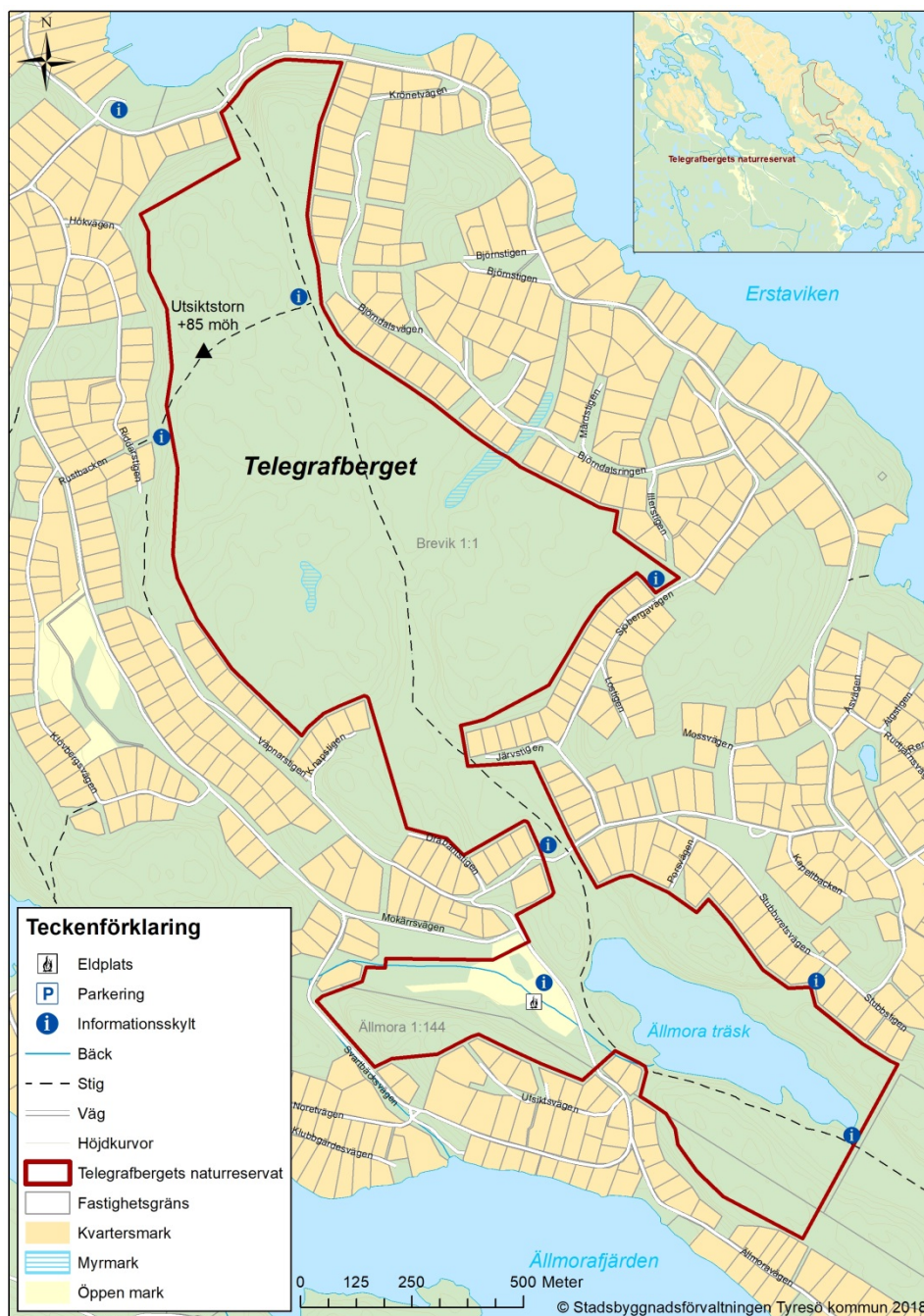
Vedskivlav (NT, S)

Vedticka (S)

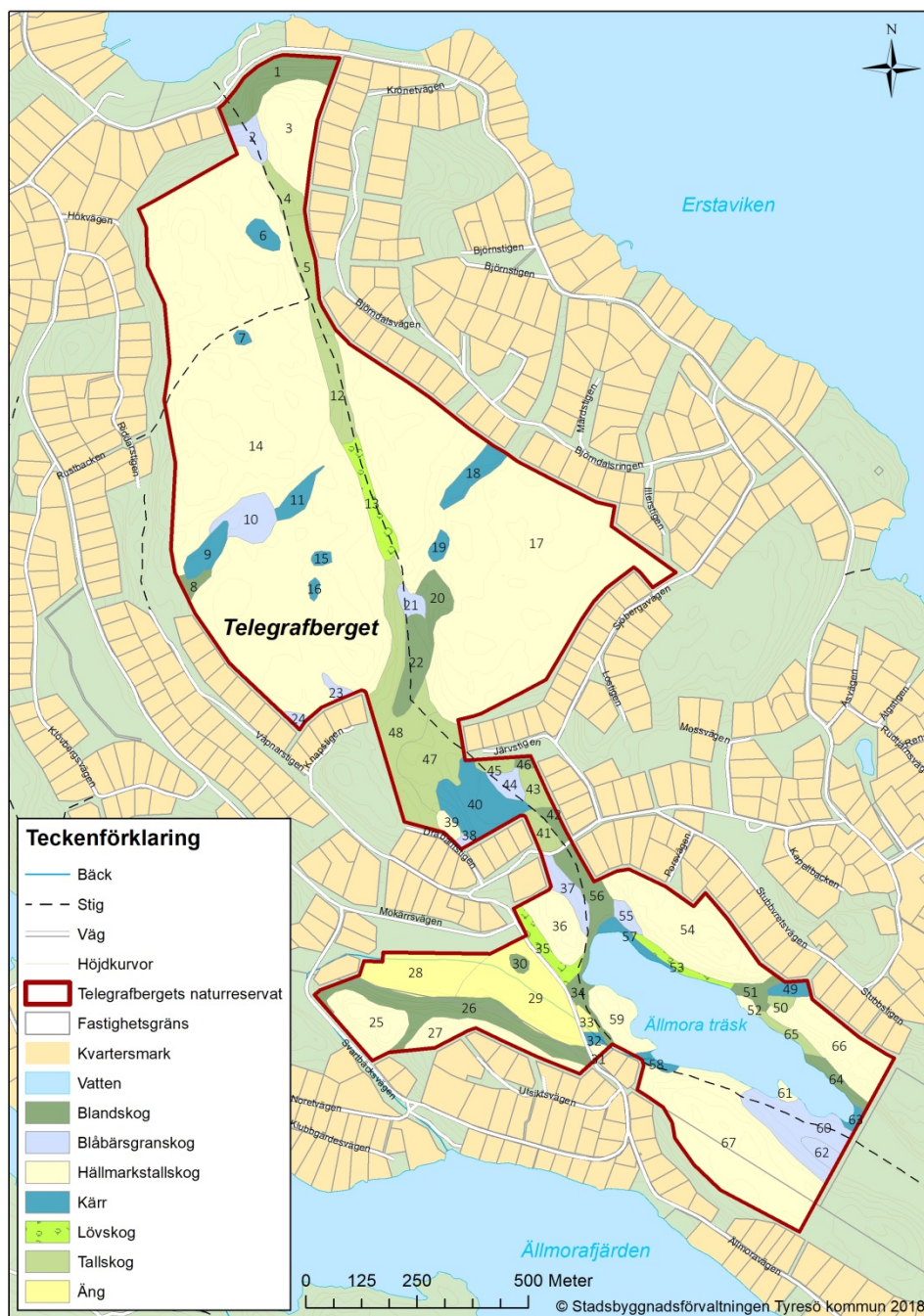
Dvärgbägarlav (NT)

Karta 1. Telegrafbergets naturreservat med skötselzoner.

Karta 2. Telegrafbergets naturreservat. Anordningar för friluftslivet.

Karta 3. Telegrafbergets naturreservat. Biotopkarta. De numrerade biotoperna finns redovisade i tabell A.

Tabell A. Telegrafbergets naturreservat. Biotopområden.

Biotopnr	Kategori	Areal (ha)
1	Blandskog	1,5
2	Blåbärsgranskog	0,5
3	Hällmarkstallskog	2,6
4	Tallskog	0,5
5	Tallskog	1,1
6	Kärr	0,3
7	Kärr	0,1
8	Blandskog	0,2
9	Kärr	0,6
10	Blåbärsgranskog	1,0
11	Kärr	0,5
12	Tallskog	1,0
13	Lövskog	0,9
14	Hällmarkstallskog	40,0
15	Kärr	0,1
16	Kärr	0,1
17	Hällmarkstallskog	24,6
18	Kärr	0,7
19	Kärr	0,2
20	Blandskog	0,6
21	Blåbärsgranskog	0,3
22	Blandskog	1,1
23	Blåbärsgranskog	0,2
24	Blåbärsgranskog	0,1
25	Hällmarkstallskog	1,5
26	Blandskog	2,7
27	Hällmarkstallskog	1,3
28	Äng	2,1
29	Äng	3,3
30	Blandskog	0,1
31	Hällmarkstallskog	0,1
32	Kärr	0,1
33	Äng	0,2
34	Blandskog	0,5

Biotopnr	Kategori	Areal (ha)
35	Lövskog	0,6
36	Hällmarkstallskog	1,4
37	Blåbärsgranskog	0,6
38	Blåbärsgranskog	0,1
39	Hällmarkstallskog	0,2
40	Kärr	2,0
41	Tallskog	0,4
42	Blandskog	0,2
43	Tallskog	0,4
44	Blåbärsgranskog	0,4
45	Tallskog	0,4
46	Blandskog	0,1
47	Tallskog	1,9
48	Tallskog	3,2
49	Kärr	0,3
50	Tallskog	0,2
51	Blandskog	0,4
52	Hällmarkstallskog	0,1
53	Lövskog	0,4
54	Hällmarkstallskog	4,3
55	Blåbärsgranskog	0,3
56	Blandskog	1,0
57	Kärr	0,4
58	Kärr	0,2
59	Hällmarkstallskog	1,2
60	Blåbärsgranskog	2,1
61	Hällmarkstallskog	0,1
62	Blåbärsgranskog	0,3
63	Kärr	0,1
64	Blandskog	0,4
65	Tallskog	0,3
66	Hällmarkstallskog	2,5
67	Hällmarkstallskog	7,1
68	Sjö	8,9